

ВІЗУАЛЬНИЙ КОД УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ДИЗАЙНІ СУЧАСНИХ ТЕМАТИЧНИХ КАЛЕНДАРІВ

Дмитро МАЦІЄВСЬКИЙ,

*студент IV курсу спеціальності 022 Графічний дизайн
Житомирського державного університету ім. І. Франка*

науковий керівник:

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну,
Житомирського державного університету ім. І. Франка*

Оксана ПІДДУБНА

У статті досліджено роль тематичного календаря як інструменту популяризації української культури через аналіз його візуального коду. Виявлено, як поєднання стилізованої орнаментики, сюжетної ілюстрації та національної типографіки формує сучасний український стиль у графічному дизайні. Особливу увагу приділено ревіталізації історичної шрифтової спадщини та трансформації традиційних символів у сучасному цифровому середовищі. Доведено, що тематичний календар виступає дієвим засобом «м'якої сили», сприяючи деколонізації візуального простору та зміцненню національної ідентичності. Робота підкреслює важливість якісного візуального контенту у формуванні щоденного культурного досвіду сучасного українця.

Ключові слова: *візуальний код, графічний дизайн, тематичний календар, українська культура, національна ідентичність.*

Дослідження візуального коду української культури в площині сучасного графічного дизайну дозволяє стверджувати, що орнамент перестав виконувати суто декоративну функцію, трансформувавшись у потужний графічний маніфест та ключовий носій семантичного коду. У контексті проектування

тематичних календарів, орнаментальна структура стає не просто естетичним доповненням, а фундаментальною мовою комунікації, яка транслює ідеологічні та культурні сенси. Розглядаючи орнамент як маніфест, ми бачимо в ньому акт свідомого самоствердження нації: через актуалізацію традиційних знаків у сучасному цифровому просторі дизайнер декларує тяглість історичної пам'яті та неперервність культурного генезу. Це особливо помітно в сучасних календарних виданнях, де орнаментальні мотиви виступають як активні композиційні центри, що диктують логіку побудови всієї візуальної системи.

Семантичне наповнення орнаменту в дизайні календаря розкривається через систему архетипів, де кожен графічний елемент є закодованим повідомленням. Як зазначено у роботі Гальчинської О. С., Мунтяна В. В. і Костенко І. О., геометричні орнаменти та їхні окремі складові активно використовуються в різних сферах графічного дизайну (Гальчинська, Мунтян & Костенко, 2024: 47). Традиційні геометричні знаки, такі як ромб, коло, хрест чи восьмикутна зірка, інтегруються в сучасну графіку не як архаїчні релікти, а як живі символи, що корелюють із циклічністю часу, притаманною календарній формі. Ритмічна структура орнаменту природно синхронізується з часовою структурою року, де рапорт стає візуальним еквівалентом циклічності місяців та сезонів. У цьому аспекті орнамент виступає як медіум між сакральним минулим та прагматичним сьогоденням, кодує в абстрактних формах знання про космогонію, природні цикли та соціокультурні цінності українців. Дизайнери використовують семантичний потенціал орнаменту для створення емоційного резонансу: наприклад, використання весняних «кривульок» або символів засіяного поля в березневих та квітневих сторінках календаря активує підсвідомі пласти національної ідентичності реципієнта.

Сучасний графічний підхід до інтерпретації орнаменту передбачає його радикальну трансформацію: від етнографічної точності до мінімалістичної стилізації. Графічний маніфест сьогодні проявляється через сміливе масштабування, дефрагментацію та експерименти з кольором, що виходять за межі традиційного канону. Орнаментальний код стає гнучким: він може бути

розкладений на окремі вектори, переосмислений через призму флет-дизайну або доповнений складною типографікою. Таке переосмислення не нівелює первинне значення знака, а навпаки – робить його зрозумілим для сучасної аудиторії, яка звикла до лаконічної візуальної мови. Таким чином, орнамент у дизайні сучасного календаря виконує роль інтелектуального містка, де візуальна естетика невід’ємна від ідеологічного змісту. Він стає інструментом «м’якої сили», який через повсякденний об’єкт формує візуальне середовище, насичене національними кодами, перетворюючи утилітарну річ на об’єкт культурної рефлексії та національного маніфесту.

У сучасному візуальному дискурсі ілюстрація в дизайні тематичних календарів переросла функцію суто декоративного супроводу часової сітки, трансформувавшись у складний інструмент сторітелінгу та потужний ретранслятор національних цінностей. Як відмічають Балабуха Н. М., Здор О. Г. і Радько К. В., дизайнерський календар має не лише практичну функцію, а й потенціал для комерційного, соціального чи агітаційного впливу, апелюючи до емоцій та естетичних уподобань глядача (Балабуха, Здор & Радько, 2025: 20). Розглядаючи ілюстрацію як засіб візуального оповідання, ми спостерігаємо перехід від статичного відображення етнографічних елементів до створення динамічних сюжетів, що розгортаються в часі та просторі дванадцяти місяців. Це дозволяє авторам будувати цілісну розповідь про українську ідентичність, де кожен аркуш є окремим розділом великого національного міфу. Сторітелінг у цьому контексті реалізується через циклічність: календарний формат ідеально підходить для відтворення ідеї безперервності буття, зв’язку між минулим і майбутнім, що є засадничим для українського світосприйняття. Візуалізація національних цінностей відбувається не через пряме цитування архаїки, а через складну систему метафор.

Наприклад, категорія «свободи» в сучасній ілюстрації втілюється через специфічну організацію композиційного простору – динамічні лінії, експресивні ракурси та символіку відкритого неба чи степу, що апелює до

козацького бароко, але у сучасній графічній манері. Цінність «родини та спадковості» візуалізується через багатошарові колажі, де архівні світлини інтегруються в актуальне цифрове середовище, підкреслюючи тяглість поколінь. Важливу роль відіграє трансформація традиційного орнаменту: він перестає бути просто прикрасою і стає частиною сюжету, де кожен геометричний чи рослинний елемент кодує певну дію або емоційний стан, формуючи візуальну мову, зрозумілу сучасному споживачу.

Особливої ваги набуває когнітивний аспект ілюстрації, де через естетичне задоволення відбувається просвітництво. Дизайнери використовують тематичні календарі для ревіталізації забутих імен української культури, візуалізації міфологічних істот або переосмислення історичних подій, надаючи їм актуального графічного звучання. Такий підхід перетворює календар на засіб щоденної комунікації з національним кодом, де ілюстрація виступає медіатором між високим мистецтвом і побутовим простором. Через вибір кольорової палітри, яка дедалі частіше відходить від стереотипних поєднань на користь складних природних чи, навпаки, неонових відтінків, автори передають трансформацію національного характеру – від ліричного споглядання до активного супротиву та життєствердної енергії.

Як зауважила Васильєва К. В., правильне використання кольорів ґрунтується на глибоких знаннях і розумінні людського досвіду в цій галузі, а також на низці наукових праць та присвячених дослідженнях (Васильєва, 2024: 55). Таким чином, ілюстрація в сучасному календарі стає не просто картинкою, а візуальним маніфестом, що структурує національний досвід, перетворюючи абстрактні цінності на живі, емоційно забарвлені образи, які сприяють самоідентифікації глядача та формуванню єдиного культурного поля.

Типографіка в контексті візуального коду сучасних українських тематичних календарів постає не просто як технічний засіб трансляції текстової інформації, а як потужний «графічний голос» нації, що артикулює ідентичність через форму, ритм та історичну алюзію. У сучасному дизайні календарна сітка та назви місяців перестають бути суто функціональними елементами,

перетворюючись на самодостатні візуальні об'єкти, де кожна літера несе в собі генетичну пам'ять культури. Феномен української акцидентної типографіки останніх років базується на усвідомленому відході від уніфікованих глобалістичних стандартів (таких як Times New Roman) на користь автентичного шрифтового пошуку.

Як підкреслює Осадча А. М., стилізація шрифтів, орнаментика, колористика й елементи народного мистецтва набувають нового звучання, зберігають водночас свою глибинну культурну суть (Осадча, 2025: 166). Цей процес тісно пов'язаний із рефлексією над спадщиною Георгія Нарбута, Василя Кричевського та Роберта Лісовського, чії графічні експерименти з кирилицею заклали підвалини національного стилю. Сучасні дизайнери календарної продукції активно використовують «нарбутівську» антикву або модернізовані форми українського скоропису, що дозволяє вибудовувати тяглість між епохою українського бароко, модерном початку ХХ століття та сьогоденням.

Шрифт у тематичному календарі виступає головним медіумом емоційного стану: він може звучати архаїчно, нагадуючи грубі відбитки дерев'яних штампів або різьблення, що апелює до народних ремесел і наїву, або ж набувати вишуканих, інтелектуальних форм, що відсилають до естетики «Розстріляного відродження». Важливу роль відіграє графічна архітектоніка літер «г», «є», «і», «ї», які в дизайні календаря часто стають композиційними центрами, підкреслюючи унікальність української абетки як культурного кордону.

Окрім форми, графічний голос нації проявляється через пластику ліній: використання м'яких, органічних штрихів у календарях етнографічного спрямування або гострих, динамічних накреслень у виданнях, присвячених військовій звитязі чи сучасному урбанізму. Типографіка стає елементом стилю, що організовує простір аркуша: вона вступає в діалог з ілюстрацією, часом підпорядковуючи її собі, де цифри дати перетворюються на архітектурні конструкції, що тримають на собі всю композицію місяця. Таким чином, через шрифтові гарнітури відбувається деколонізація візуального простору: календар

перестає бути просто інструментом відліку часу, стаючи маніфестом національної присутності в побутовому та естетичному середовищі. Вибір конкретної гарнітури – від експресивної каліграфії до суворого цифрового гротеску з прихованими етно-елементами – визначає тональність, з якою культура промовляє до глядача, роблячи типографіку невід’ємною частиною візуальної стратегії самоідентифікації в сучасному графічному дизайні.

Трансляція національних цінностей через синтез графічних елементів у дизайні сучасних тематичних календарів постає як складний багаторівневий процес, що поєднує в собі мистецтвознавчу рефлексію, семіотичний аналіз та стратегії візуальної комунікації. У сучасному українському дизайні календарна продукція перестала виконувати лише утилітарну функцію відліку часу, перетворившись на об’єкт графічного мистецтва, що виступає медіатором між історичною пам’яттю нації та її сучасним самоусвідомленням. Синтез графічних елементів у таких виданнях базується на глибокій реінтерпретації архаїчних знаків, де традиційний орнамент, типографіка та колористика взаємодіють із принципами модернізму та мінімалізму.

Ключовим механізмом цієї трансляції є актуалізація архетипів через візуальну мову. Наприклад, використання геометричних структур, притаманних трипільській культурі або традиційній вишивці, у поєднанні з сучасною векторною графікою створює ефект «живої традиції», де цінність спадковості передається не через статичне копіювання, а через динамічне оновлення форми. Графічний синтез дозволяє поєднувати в одному площинному просторі каліграфію, що відсилає до спадщини Георгія Нарбута, із жорсткими конструктивістськими лініями, що символізують стійкість та структурність сучасної державної ідентичності. Таким чином, цінність інтелектуальної свободи та естетичної самодостатності стає наочною через вивірені пропорції та гармонію шрифтових композицій.

Особливої ваги набуває семантика кольору як фундаментальний елемент візуального коду. У сучасних тематичних календарях спостерігається відхід від стереотипних етнографічних поєднань на користь складних палітр, що

апелюють до екзистенційних цінностей. Використання відтінків охри, глибокого індиго, теракоти або кольору невідбіленого полотна транслює ідею зв'язку з землею, автентичності та екологічності буття. Синтез цих кольорів із золотим тисненням або сріблястими елементами вказує на сакралізацію повсякденності, підносячи щоденний ритуал споглядання календаря до рівня акту культурного самоствердження.

Важливим аспектом є також композиційна цілісність, яка в контексті календарного циклу дозволяє розгортати ціннісну парадигму в часі. Кожен місяць стає окремим візуальним повідомленням, де через синтез фотоколажу, архівної ілюстрації та сучасної інфографіки актуалізуються концепції соборності, незламності та героїки. Зокрема, у виданнях останніх років спостерігається тенденція до поєднання тендітних флористичних мотивів із мілітарними символами, що є прямим відображенням цінності захисту власного культурного простору. Такий візуальний дуалізм – синтез вразливості та сили – формує новий канон українського дизайну, який відмовляється від «шароварщини» на користь інтелектуальної візуальної мови. Деколонізація візуального образу в календарях відбувається саме через цей синтез, де кожен графічний елемент – від товщини лінії до вибору паперу – працює на утвердження суб'єктності української культури в глобальному контексті.

Як зазначають автори Поліщук О. П. і Погосьян Д. Р., дизайнерська діяльність і створення дизайнерських розробок на основі українського етностилю сприятиме, як видається, міжкультурному діалогу, позитивному іміджу України і зростанню інтересу з боку громадян інших країн до її надбань і сучасних проблем на тлі викликів та ризиків глобалізації (Поліщук & Погосьян, 2024: 123).

Відтак, сучасний тематичний календар стає формою повсякденного виховання естетичного смаку та національної гідності, де графічний дизайн виступає не просто декорацією, а активним інструментом проектування майбутнього через осмислене візуальне втілення фундаментальних етичних та естетичних цінностей народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабуха, Н. М., Здор, О. Г., & Радько, К. В. (2025). Шрифтовий календар як засіб візуальної комунікації. У М. В. Приймич, О. І. Гаврош, О. І. Луковська та ін. (Ред.), *Ерделівські читання: збірник матеріалів Тридцятої міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 27–29 травня 2025 р. Ужгород: Закарпатська академія мистецтв.

2. Васильєва, К. В. (2024). Семіотика та символіка кольорів української культури в мистецтві та їх використання в сучасному дизайні : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції *«Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*, 31 січня 2024 р., Переяслав. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка.

3. Гальчинська, О. С., Мунтян, В. В., & Костенко, І. О. (2024). Продукти графічного дизайну створені на основі традиційних українських розписів. *Український мистецтвознавчий дискурс*, (4), 45–50.

4. Осадча, А. М. (2025). Ukrainian symbolism in : матеріали 30-ї міжнародної науково-практичної конференції *«Ерделівські читання 2025»*, Ужгород, 27–29 травня 2025 р. Київ: Київський національний університет технологій та дизайну.

5. Поліщук, О. П., & Погосьян, Д. Р. (2024). Розробка образу української дівчини при створенні цифрових ілюстрацій до наступного перекидного календаря на 12 місяців. *Український мистецтвознавчий дискурс*, (2), 122–131.

